

imenovali Kres. Bil je povezano s hišnim ognjem na ognjišču, pa tudi z obredi kresovanja. Poznali so tudi varovalni obrazec: »Kres, ne kresni v našo hišo!« Da je bil Božič manjši sin Kresa, je avtor najbrž zapisal po lastni presoji. Kakšen je bil odnos Kresa do funkcionalno sorodnih likov, kot sta bila Dajbog in Božič, je posebno vprašanje; avtor knjige meni, da so bila to tri ločena božanstva. Kres iz Lokve in Prelož ima nekakšno primerjavo s spodnještajerskim Kresnikom. Slednji resda nastopa predvsem kot zmagovalec nad zmajem, vendar ima tudi solarne in gromovniške značilnosti. Teonima Kres – Kresnik v diametralno nasprotnih območjih Slovenije bi bila lahko znak njune nekdanje večje teritorialne razširjenosti.

Komentiranje vsega, kar prinaša to delo, bi zahtevalo precej več časa in prostora, kot ga imamo na razpolago. Marsikaj od tega je postorila že Katja Hrobat Virloget v spremni besedi h knjigi, na straneh 165–172. Sam sem se omejil na osrednjo misel

te knjige, na obstoj staroverstva in njegovo preživetje daleč v novejši čas. Zapis ljudskega izročila o tem, opremljeni še z risbami, s fotografijami in z zemljevidi, so zelo sugestivni, še posebno, ker je Kras z vsem slovenskim zahodnim obrobjem po zaslugi Medveščka, Hrobatove in zdaj še Čoka, in sledeč Matičetovu in Merkuju, postal pravi mitološki Disneyland (v dobrem pomenu besede). Kljub temu pa manjka še drugi del zgodbe. Ljudski spomin ni zanesljiv, zlasti ne v dolgih časovnih obdobjih. Zato o »zgodovini« starovercev nimamo skoraj nobenih natančnejših časovnih opredelitev. Avtor nam ponuja dve razlagi: to vero so domačini iz Prelož prevzeli bodisi od staroselcev iz bližnjega Velikega Gradišča, ki je obstajalo do 5. stoletja, ali od kasnejših pravoslavnih uskoških priseljencev. Vsi obredi so se dogajali ponoči in v tajnosti. Za varnost udeležencev so po pripovedih skrbeli »črni gvardjani« ali »vahta«. Za zanesljivejšo umestitev vsega tega dogajanja v čas in dodatno razsvetlitev dej-

stev bi potrebovali še dodatne raziskave. Za to imamo kar nekaj izhodišč. V spodmol Triglavco so po zapisu Borisa Čoka hodile neplodne ženske tudi iz širše okolice: »Ko je zvedela duhovščina za ta način zdravljenja, je pri cerkvi sv. Antona Puščavnika v Divači dala postaviti leta 1768 *pil* (znamenje v obliki stebra) s podobo ustreznega svetnika sv. Frančiška Pavelskega« (str. 23). »Staroverstvo« je bilo torej težko skrivati pred pravovernimi sosedi in odnosi so bili zaostreni. Govorilo se je celo o umoru svečenice, porušenju nekaterih svetih karmnov ipd. Vse to je moralo pustiti svojo sled v cerkvenih dokumentih in ta sled bi bila dobrodošel dodatni vir podatkov. Če je bil pojav staroverstva širši in ni bil omejen samo na Prelož, bi bila poleg cerkvenih kronik gotovo zanimiva tudi vizitacijska poročila in celo inkvizicijski zapiski beneških arhivov, ki se nanašajo na Goriško in Primorje, vendar se tega zanimivega, a tudi zahtevnega dela pri nas še nihče ni lotil.

BARBARA IVANČIČ KUTIN: *Živa pripoved v zapisu: Kontekst, tekstura in prekodiranje pripovedi* Tine Kravanja iz Bavščice; Založba ZRC, ZRC SAZU (Ethnologica-Dissertationes, Inštitut za slovensko narodopisje ZRC SAZU), Ljubljana 2011, 179 str.

Vsaj od srede 60. let prejšnjega stoletja, ko je ameriški folklorist Alan Dundes v folkloristične raziskave vpeljal bistroumno triado- tekst, tekstura, kontekst, so se raziskovalci začeli zavedati njenega pomena in jo v raziskavah ustnega slovstva tudi uporabljati. Izkazalo se je namreč, da prav ta omogoča celovitejše videnje in spoznavanje folklornega dogodka. Brez upoštevanja vseh treh elementov ostane lahko folklorna pripoved zgolj literarno besedilo, brez druge povednosti, ki jo še nosi v sebi. Brez upoštevanja teksta, teksture in konteksta ostane folklorni dogodek nepojasnen in necelovit. V folklorni dogodek ni vpleten le informator, ampak tudi raziskovalec. To je sprejela tudi avtorica, ki nam v knjigi *Živa pripoved v zapisu* predstavi »obnašanje« gradiva in udeležencev v folklornem dogodku ob primeru pripovedovanja Tine Kravanja iz Bavščice. Avtorica si je ob tem zadala še pomembnejšo nalogo, saj

nam predstavi še, kaj se zgodi ali izgubi z dekodiranjem dogodka, objavo in s transkripcijo.

Knjiga je razdeljena na več poglavij in podpoglavij. Avtorica predstavi Kontekst, v katerega vključi Pripovedovalsko folklorno srečanje, Čas prostor, Razmerje med udeleženci, Vloge udeležencev pri folklornem srečanju in Tehnična sredstva za dokumentiranje kot sestavni del konteksta.

V osrednjem delu je predstavljena tekstura: način izvedbe (jezikovna in nejezikovna tekstura) in metodologija na terenu in v kabinetu (opazovanje z udeležbo, motivacijska in aktivna faza, tehnična sredstva dokumentiranja, urejanje, transkripcija in redakcija terenskega gradiva), čemur avtorica doda še pomembno poglavje o izgubi informacij pri prenosu živega pripovedovanja v zapis (prekodiranje).

V tej folkloristični triadi avtorica nato predstavi svojo pripovedovalko (informa-

* Prof. dr. Marko Terseglav, prof. slov. in prim. knjž. 1000 Ljubljana, Rimska 25, E-naslov: marko.terseglav@guest.arnes.si

torco) Tino Kravanja iz Bavščice in vlogo udeležen (kontekst), dinamiko in rdečo nit pripovedovanja (tekst) ter jezikovno, glasbeno in mimično teksturo ter prekodiranje. Dvaindvajset pripovedi Tine Kravanja je avtorica objavila »dvojezično«, torej v izvorni fonetični transkripciji in v živem, za objavo prirejenem jeziku. Fonetične transkripcije še dodatno osvetli poglavje Opis narečnega govora (dosedanje raziskave bovškega govora, govor Bavščice, razčlemba besedil in ugotovitve), ki ga je prispevala dialektologinja Karmen Kenda Jež.

Sklepnim besedam, virom in literaturi ter angleškemu povzetku sledi še poglavje jezikoslovke Jožice Škofic Od folklorne-

ga srečanja do njegove interpretacije, kjer opozori na težave pri zapisovanju prekoderanega folklorne gradiva, saj so zapisana oz. posneta besedila včasih odvisna tudi od interpretacije raziskovalcev. Ti so sami udeleženi v t. i. folklorne dogodku. Da bi bila ponazoritev izgube nekaterih informacij še bolj razumljiva, pa poskrbijo informativen in duhovit strip ter shema Cirila Horjaka. Knjigo je oblikovala Monika Klobčar.

Barbara Ivančič Kutin je na primerih pripovedovalke Tine Kravanja ustvarila pionirsko delo, v katerem je bila avtoričina pozornost posvečena vprašanju, kako pri folklorističnem delu (velja tudi za etnološko) ohraniti kar največ relevantnih infor-

macij, ki niso ubesedene in se tudi zaradi tehničnih sredstev in posledično prekoderanja lahko izgubijo in jih ne morejo povsem nadomestiti niti znanstvene intervencije in opisi. Seveda pa se avtorica ne zadovolji s tem, da bi težave, ki jih folkloristi večkrat podcenjujemo ali spregledamo, le nakazala, ampak pokaže tudi rešitve. Te v mnogočem odpravljajo tisto nujno, a neprijetno dilemo, kaj je bilo »izgubljeno s prevodom.« Zato verjamem, da bo knjiga *Živa pripoved v zapisu* morala postati »katekizem« vsakemu, predvsem mlademu, terensko-kabinetnemu raziskovalcu ustnega slovstva in ljudske kulture sploh.

KATALIN HIRNÖK MUNDA IN HELENA ROŽMAN: Živeti z dediščino: Zbornik referatov mednarodne konference; Slovensko etnološko društvo (elektronska izdaja), Ljubljana 2012, 196 str.

Novembra leta 2009 je Slovensko etnološko društvo skupaj s Slovensko nacionalno komisijo za Unesco na Ptuj pripravilo mednarodno konferenco *Živeti z dediščino*. Etnologi so s sedanje in z zgodovinske perspektive osvetlili kulturno, predvsem pa etnološko dediščino. Pokazali so na probleme omejevanja in tudi izključevanja dediščine v sodobnosti, hkrati pa so naka-

zali nove možnosti in perspektive za ohranitev, revitalizacijo in življenje dediščine v sedanjem, globaliziranem času.

Slovensko etnološko društvo je sklenilo vse prispevke objaviti in s tem kulturno dediščino in njeno današnje stanje bolj približati zainteresirani javnosti in jo s prispevki opozoriti na kulturni, zgodovinski in identitetni pomen dediščine; ta se je danes znašla v zanimivem dvojnem, skoraj ambivalentnem položaju. Po eni strani se modernemu človeku kulturna dediščina zdi zgolj relikv preteklosti in arhaizem, po drugi strani pa vsi danes čutimo, da nam prav dediščina ponuja trdno in oprijemljivo identitetno točko, ki daje smisel in pomen skupnostim, etnijam in narodom znotraj globalne univerzalnosti. Ta že po svojem bistvu hoče izničevati ali celo brisati specifične oblike etničnih kultur, na kar nas opozarjajo tudi konvencije Unesca, ki hočejo te dragocene specifične oblike krhke etnične dediščine zaščititi in zato posameznikom, skupnostim in vladam priporočajo ukrepanja za njeno zaščito. Posebej to velja za nesovno dediščino oz. duhovno kulturo, ki je najbolj na udaru pozabljenja, ignorance in podcenjevanja.

Zbornik je razdeljen na štiri večje tematske sklope: Kulturna dediščina in socialno-

zgodovinski spomin; Vzgoja za dediščino; Kulturna dediščina kot dejavnik razvoja in Nesovna kulturna dediščina v luči konvencije Unesco. Tem razdelkom pa sta urednici dodali še uvod, v katerem na kratko predstavita posamezne avtorje in njihova razmišljanja.

Mogoče je prav zavedanje etnologov, pedagogov in kulturnih delavcev o pomembnosti neprestanega ozaveščanja o dediščini na vseh ravneh botrovalo dejstvu, da je na temo Vzgoja za dediščino sodelovalo največ raziskovalk in raziskovalcev (pet), ki pišejo o kulturni vzgoji kot o dolgoročnem cilju kulturne politike ali o vzpodbujanju kulturne vzgoje na področju varovanja kulturne dediščine. Dve referentki sta s predstavitev modela izobraževalnega modula za pedagoške delavke in delavce v vrtcih in osnovnih šolah predstavili poglede iz prakse. V tem sklopu je predstavljeno še drugačno, diametralno nasprotno mnenje ene od referentk, ki pri dediščinski vzgoji vidi tudi pasti, in to na teoretični in praktični ravni. Referentka je kritična do nekaterih preživelih »domoljubnih metod« in s tem do stranpoti dediščinske vzgoje. Škoda le, da je prav ta članek, čeprav ambiciozno zasnovan in teoretično podkrepjen, preveč splošen, »neoprijemljiv«, saj posameznih

* Prof. dr. Marko Terseglav, prof. slov. in prim. knjiž. 1000 Ljubljana, Rimska 25, E-naslov: marko.terseglav@guest.arnes.si